

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Verlagen

De verjaardag van Sigmund Freud

Verslag van

Studiedag ›De verjaardag van Freud‹
[Amsterdam, 6 mei 2018]

FLORIS X. MÜLLER & MATHIJS HOYER

Op zaterdag 6 mei 2018 was het de verjaardag van Sigmund Freud. Hij zou 162 jaar zijn geworden. Hoe zou de goede man de stand van psychoanalyse anno nu bezien? Zou hij vinden dat hij reden voor het vieren van een feestje heeft? Dit jaar werd de verjaardag van Freud in elk geval wel gevierd, en wel door een groep van 150 mensen, een mix van therapeuten en theaterliefhebbers. Voor het *Tijdschrift van Psychoanalyse en haar toepassingen* nemen we u mee op reis door dit fascinerende eerbetoon en stellen de vraag: Wat gebeurt er als je 150 psychologen en theatermakers rondom het thema ›psychoanalyse‹ een feestje laat vieren? En: hoe zou Freud zich op deze avond gevoeld hebben?

DE VERJAARDAG

We komen aan bij de locatie op de Nes in Amsterdam en worden begroet door een vrouw met grote hoorns op haar hoofd: de ›doorbitch‹. Ze geeft je pas toegang tot het pand als je niet alleen je kaartje hebt laten zien, maar ook kunt verklaren wat je ›issue‹ is.

Eenmaal binnen blijkt dat de helft van de bezoekers zich ook heeft verkleed als iemand met een ›issue‹ (denk: psychopaat-psychiater Hannibal Lector uit *Silence of the Lambs*).

De andere helft heeft zijn alledaagse kleding aan. Het blijkt te gaan om de tweedeling tussen extravagant theateervolk en de toch meer introverte, onopvallende psychotherapeutengemeenschap.

Twee van de verdiepingen in het pand zijn vernoemd naar de driften uit Freuds structurele model: de kelder is omgedoopt tot ›Thanatos‹ en de zolder tot ›Eros‹. We zoeken vergeefs naar de ego- of superegokamers. De innerlijke analyticus begint zich onrustig te voelen: zonder ego en superego zou dit nog wel eens een psychotische avond kunnen worden ...

Michel van Veen opent de avond met een introducerende lezing over Freud en het analytische gedachtegoed. De ›echte‹ ontmoeting tussen twee mensen, zonder tussenkomst van hun narcistische projecties, is helend, en komt pas tot stand door de blik echt naar binnen te richten. Wellicht dat we het ego vanavond in de lezingen kunnen herkennen, denkt de innerlijke analyticus en we vinden wat houvast in zijn woorden.

Beneden in de Thanatoskamer wordt onder-tussen een bokswedstrijd gehouden: twee professionele bokscampers meppen elkaar (echt) en spelen daarna alsof ze elkaar vermoorden. Twee vrouwen vertellen ons na afloop dat ze het opwindend vinden om zo dicht bij de rake klappen tussen die twee mannen te hebben kunnen staan.

Boven in de Eroskamer wordt een penisnijd workshop gehouden. Hier maken met name vrouwen piemels van piepschuim, om voor te binden. Gek genoeg lopen er door het gebouw weinig van die vrouwen met piemels rond, ze lijken niet ver voorbij die kamer te komen. Is hier toch nog een invloed van het super-ego en zijn taboes te bespeuren in de chaos?

Wouter Gomperts vertelt vervolgens ergens anders weer over de aantrekkingskracht van het trumpisme. Hij spreekt van een pervers fenomeen. Trump geeft mensen de mogelijkheid hun rancune af te reageren op minderheden of kwetsbaren.

Ondertussen hangt er nu boven in de Eroskamer een sfeer die lynchiaans aandoet. Er zit een topless vrouw in het schemerdonker op een bed in een microfoon te grommen, terwijl er schijnbaar een lijk naast haar ligt. Later zit een meisje op het bed gedichten voor te dragen die uit haar dagboek lijken te komen. In de hoek staat een bad gevuld met water. Een man die eerder een act had opgevoerd gaat er plotseling naakt in zitten.

Tussen de krachten van het Id door geeft Frans Schalkwijk tegen het einde van de avond de laatste lezing, over het thema narcisme. De burens hebben ondertussen al geklaagd over geluidsoverlast en daarom is deze lezing naar een andere kamer verplaatst. We komen er aan, maar de deur wordt van binnenuit dicht gehouden. De innerlijke analyticus wordt weer onrustig. Sluit het ego zich nu dan toch helemaal af voor het tumult van de driften om haar heen?

Om 12 uur 's nachts eindigt het programma symbolisch: een man, verkleed als Freud, krijgt een verjaardagstaart aangeboden door een andere man, verkleed in een gigantisch piemelpak.

EEN INTERPRETATIE

Er rest ons te weinig ruimte om alle verschillende acts op de avond te beschrijven en de eerlijkheid gebiedt ons te zeggen dat we ze ook niet allemaal hebben kunnen bijwonen. Maar we hebben voldoende indrukken om ons aan een kleine interpretatie te wagen.

Was het Id niet de echte jarige van deze avond? Bevrijd van het superego en het ego hebben het libido en de agressie vrij spel. We zitten midden in een wervelwind van gedissocieerde acts en lezingen alsof we ondergedompeld zijn in de troebele, psychotische wereld van het onbewuste. Een sublieme caleidoscopische ervaring van vervreemding en tegenstrijd.

Is dit een eerbetoon aan de cultuurpessimistische Freud? Daar waar de dwang der cultuur minder is, werd volgens hem toch het echte geluk ervaren? De uitgelaten sfeer deze avond komt daar dicht bij in de buurt en had hem vast doen denken aan de vele totems en beeldjes in zijn eigen spreekkamer.

En tegelijkertijd wordt op deze avond ook de draak gestoken met het psychoanalytische gedachtegoed. Freud mag dan de oervader van het vakgebied zijn, maar net als in zijn begindagen is er ook nog steeds veel rancune, wantrouwen en zijn er vooroordelen jegens zijn gedachtegoed en zijn persoon. Een grote roze penis met een taart zegt meer dan duizend woorden.

De innerlijke analyticus wordt er ook wat weemoedig van. Hebben we met zijn allen onze oervader niet ook een beetje in de steek gelaten nu behandelingen steeds meer evidence-based, time-limited, klachtgericht en medicamenteus zijn geworden? Het ego schiet tekort om de realiteitszin te bewaren onder het gewicht van al die emo-

ties. De kracht van dit feest is dan ook dat zij vooral op een dieper — preverbaal — niveau tot de bezoeker spreekt. En Freud? Die draait zich zeker niet om in zijn graf; hij gaat eerder verwonderd rechtop zitten en realiseert zich, eens te meer, hoe onverminderd groot onze behoefte aan zijn psychoanalytische kijk is gebleven.

Dit is de tweede editie van de verjaardag van Sigmund Freud; het wordt de komende jaren steeds op een andere locatie gevierd tot zijn 200ste verjaardag. De volgende editie vindt plaats op zaterdag 25 mei 2019 in Amsterdam. De verjaardag van Sigmund Freud wordt georganiseerd door Iris Wiefker, Kat Kreeberg, Bas Jansen, Lena Glücksmann Nilsson en studio Nepco.

Waar de pijn zit daar zit het leven

Verslag van

Verslag van ›Feelings, nothing but feelings› — Summer University Psychoanalyse [Amsterdam, 2-6 juli 2018]

MARIËL HOLTERMANS

Dit lustrumjaar van de Summer University Psychoanalyse stond in het teken van ›Feelings, nothing but feelings›, op de Oudemanshuispoort in een zonovergoten Amsterdam.

In een te krap zaaltje (vanwege de hoge opkomst) werd de Summer University 2018 geopend door Sacha de Reuver met een overzichtelijke vlucht door de kernbegrippen en behandelvormen van de psychoanalyse. De benadrukking dat psychoanalyse in de vorm van speltherapie ook bij kinderen

behulpzaam kan zijn vormde een mooie overgang naar de lezing *Het kind van vandaag, de patiënt van morgen*, van Marja Rexwinkel. Zij liet ons met aangrijpende videofragmenten (‹Still Face experiment›) kennismaken met de *infant mental health*. Het belang en de kunst van de observatie werden belicht, waarbij het niet gaat om *history-taking* (het afnemen van een anamnese), maar om *history-making* (kijken naar het kind in de behandelkamer, dat zijn geschiedenis uitbeeldt). Vervolgens mocht er gegriezeld worden tijdens de lezing van Bart Laps over psychoanalyse en horrorfilms *To eat or be eaten, that's the question*. Met een kartelig mes ontleedde hij de onderliggende thematieken van de horrorfilm, waaruit bleek dat het genre steeds teruggrijpt op de uitvergroting van menselijke angsten, lusten en taboes. De analytisch getrainde kijker zal daarin Freuds centrale thema's zoals het oedipuscomplex, de castratieangst en geprojecteerde woede moeiteloos kunnen ontdekken. Ons inzicht in angst werd verder vergroot in de lezing *Gedaanten van angst* van Jos van Mosel. Na een overzicht van de angsttheorieën van Freud sloot hij af met de bemoedigende uitkomst die een psychoanalytische behandeling kan bieden bij angstklachten, namelijk dat de patiënt kan zeggen: ›Ik ben wel bang, maar er is geen gevaar›. De dag werd afgesloten door Bastiaan van Dongen met *Rouwprocessen in de psychoanalyse*, waarin het onderscheid tussen normale en pathologische rouw uiteengezet werd. Dag twee vervolgde waar de *infant mental health* ophield, in het college *Stilte tussen twee stormen — of toch niet?* van Babette Bijlsma. De soms onterecht vergeten uitdagingen en bedreigingen die kinderen tijdens de latiefase ontmoeten stonden centraal. We schoven door in de leeftijds-